

Життя та доля в романістиці

Євгена Пашковського

Управління культури Полтавської
обласної державної адміністрації

Обласна бібліотека для
юнацтва ім. Олеся Гончара

Серія «Сучасні українські письменники»

Життя та доля в романістиці Євгена Пашковського

Інтелект-реліз

Вип. 16.

Полтава – 2015

83.34 Укр6
Ж 49

Укладач: *Марина Григорівна Максименко*

Життя та доля в романістиці Євгена Пашковського :
інтелект-реліз / авт. укладач М. М. Максименко. – Полтава,
2015 . – 16 с.

Запропоноване видання з серії «Сучасні українські
письменники» присвячене творчості українського письмен-
ника Євгена Пашковського, романи якого є яскравим літера-
турним явищем сьогодення та не залишать байдужими
поціновувачів сильного художнього слова.

Аналізуючи найновішу українську літературу, Євгена Пашковського обминути не можна, адже він витворив оригінальну стильову експресію, незвичну словов'язь, концептуальну мову пам'яті. У ситуації, коли все нове зараховується до постмодернізму, Євген Пашковський постає цілком неправомірно як один з найпомітніших письменників постмодерністського дискурсу в Україні. Хоча насправді цей письменник належить до того нового покоління письменників неотрадиціоналістів (В. Медвідь, В. Портяк, В. Габор), тобто які є прикладами національної літературної традиції і які обертаються в колі цієї традиційності. Очевидно те нове, що несе з собою проза Євгена Пашковського у стильовому аспекті, спонукає критиків вивести цього письменника у таке модне означення. Однак варто враховувати очевидний факт: у межах традиції постійно відбуваються свої новаторства. Євген Пашковський - безперечно найяскравіший новатор сучасної української прозової традиційності.

Євген Пашковський - один із знаних сучасних прозаїків.

Народився 19 листопада 1962 р. на станції Разіне, Держинського району Житомирської області. Навчався в Київському індустріальному технікумі та на факультеті української філології Київського державного педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (1984 - 1987 рр.). Після 3-го курсу перевівся на заочне відділення, покинув навчання і подався у мандри.

В період з 1981 по 1988 рр. працював на різних роботах: підземним кріпильником шахти, бетонувальником, метробудівником, асфальтувальником, вантажником.

1988-1990 рр. мандрував по Південній Росії, Північному Кавказу, Башкирії, Уралу. У 1990-1992 рр. був виїзним фотографом у Радіоново-Несветайському районі Ростовської області, оглядачем газети «Так», в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Працював у газеті «Слово», асоціації «Нова література».

З 1992 р. Євген Пашковський займається творчою роботою. Він голова комісії з видавничих проектів Національної Спілки письменників України, член редколегій журналів «Світовид», «Основа», культурологічного альманаху «Хроніка-2000».

Євген Пашковський - лауреат літературних премій Фондації М. Дем'яніва «Свобода і мир для України» за 1993 р. (за романи «Вовча зоря», «Свято» і «Безодня»), Міжнародної премії Фондації Є. Бачинського «У свічаді слова» за

1996 р. (за роман «Осінь для ангела») та Національної премії ім. Т. Шевченка за 2001 р. (за роман-есеї «Щоденний жезл»). Євген Пашковський став одним із наймолодших літераторів національної премії. Член Національної Спілки письменників України і ПЕН-клубу (з 1993 р.). Живе у Києві.

Євген Пашковський - автор романів «Свято» (1989) , «Осінь для ангела» (1993) «Безодня» (2005), роману в новелах «Вовча зоря» (1991), роману-есеї «Щоденний жезл» (1999) та багатьох есе, таких як «Одвічна Дорога», «Крижана правда», «Душа меча», «Просте бажання», «Пір'яні леви», «Готуватися до безсмертя», «Без відречення нема відродження», «Примирення з майбутнім», «Туга правдолюбів», «Дамоклова земля». В творчому доробку є кілька оповідань («Закрита палата», «Криниця для троянд» та ін.)

Проза письменника перекладена англійською, вірменською та німецькою мовами.

Євген Пашковський належить до літературного напрямку - неомодернізму. На його думку, сучасний письменник подібний до монаха. Цю тезу він підкріплює власним аскетичним способом життя, усамітнюючись в селі й обираючи тяжку свободу, яку називає «нікому неналежність».

Уже перші його твори дали підставу говорити про «феномен Пашковського» в українській літературі. Це письменник, пам'ять якого, як пам'ять давніх людей, зберігає неймовірну кількість образів, звуків і голосів, кольорів і смаків... І хоча в його прозу нелегко вчитатися, але так само важко вийти із світу його образів.

Критики говорять, що Євген Пашковський «добре пише» і в це поняття входить багато складників: тема, конкретні реалії, досвід, назбираний і осмислений матеріал, талант і ремесло, а також відчуття світу.

Варто відзначити, що оригінальна стилістика Євгена Пашковського формувалася, зокрема, під впливом Григора Тютюнника, Івана Буніна, Маріо Варгаса Льюїса, Марселя Пруста, Габріеля Гарсія Маркеса, католицьких ідеологів Церкви.

Проза Євгена Пашковського глибоко релігійна. Численні Біблійні притчі й алюзії впливають на стилістику, композиційність та ідеологію його романів. Він використовує відомі притчі з Євангелія у своїх творах.

Романи Євгена Пашковського викликають різноманітні, інколи цілком протилежні почуття. Однак всі читачі визнають велике обдарування автора та незвичну художню силу його романів. Так, твір «Щоденний жезл» породив в одного читача враження півтонної штанги, до якої треба підходити поступово й обережно. Інший читач сприйняття романів письменника уподібнив до вибуху ручної гранати, коли час для людини уповільнюється, призупиняється, і вона отримує досвід інтенсивного проживання реальності.

Перший роман Євгена Пашковського було надруковано 1989 р. в журналі «Дніпро» під назвою «Свято». У ньому окреслилася та морально-побутова проблематика, яка стане визначальною для наступних романів письменника.

У рецензії на твір Валерій Шевчук визначив його основну тему - «шукування героєм місця в житті і у світі», - й додав, що сам роман зроблений професійно.

Головний персонаж Андрій потрапляє в екзистенційну ситуацію «буття-поміж»: повернувшись з армії в рідне село, він їде до столиці. Ще в романі постає кілька персонажів, які, як і головний герой, опинилися в Києві і які намагаються у різний спосіб облаштувати собі життя. Їхня молодеча енергія скеровується на отримання життєвих насолод і на те, що забезпечує подальше безтурботне існування (гроші, власна квартира, підтримування тимчасових любовних стосунків). Автор простежує життєві колізії цих персонажів й демонструє те, що всі їхні потяги до насолод, врешті-решт, призводять до нещасливих, а подекуди й трагічних наслідків. Отож свято, якого так прагнули персонажі, виявляється оманливим. Почуття радості, яке воно несе, скоро минає, поступаючись місцем гіркоті втрат і поразок.

Ці та інші колізії окреслюють проблему належного буттєвого вибору, формування таких життєвих пріоритетів, які б могли принести справжнє щастя. Для репрезентації згаданої проблеми автор обирає долю молодих людей, яких саме життя ставить в ситуацію вибору. Процес вибору може розгортатися як тривалий та болісний пошук, що демонструє головний персонаж. Наприкінці твору Андрій так і не знаходить себе, і відповідно сам текст постає як роман із «відкритим фіналом».

У романі великого значення приділяється опису осіннього пейзажу. Взагалі осіння пора у творі є символічно-екзистенційною: картини прощання й згасання посилюють «тоскне відчуття самотини». Романна сюжетність «нанизує» історії індивідуального людського нещастя (історії головних героїв). Індивідуальна трагедія вписується в історичну трагедію цілого народу, в «похоронну безодню 30-х років».

У художній світ вплітаються біблійні мотиви марності, абсурдної суєтності людського існування. Самотність, жаль, туга, страх, тривога, розпач складають негативно-сповідальні переживання героїв, вони пробуджують пізнання вищого сенсу життя.

У химерно-трагічному світі твору Євгена Пашковського акцентується воістину дитяча беззахисність перед жорстокістю світу. Протяжна тривожність разом з невтішно-печальним відчуттям безпритульності набувають тотальної мотивації. Так означається основна тема у творчості Євгена Пашковського - тема чоловіка-дитини, закинутого у жорстокий прагматичний світ, яким є місто. Тому тут так багато картин-спогадів, дорослої («міської») туги за щемливо - буттєвою радістю у світі природи.

Також у «Святі» виділяються теми, які письменник ширше розроблятиме у своїх наступних романах: руйнування патріархального життя, емансипація жінки, голод 1933-го та Чорнобильська аварія 1986 року.

Перший роман Євгена Пашковського є найбільш класичним за технікою виконання. Композиція «Свята» загалом відповідає належним жанровим канонам: сюжетні лінії проступають виразно й презентують любовні історії та авантурні вчинки героїв; експозиція, зав'язка, кульмінація та розв'язка виписані більш-менш детально та чітко; діалоги постають у звичному оформленні; помітне місце в розвитку сюжету займає інтрига.

Проте у цьому романі виявляються прикмети, які у сукупності визначатимуть індивідуальний стиль письменника Євгена Пашковського. До таких прикмет варто віднести:

- асоціативну актуалізацію спогадів, свідоме приховування причинно-часових зв'язків між подіями, що активізує читацьку увагу;

- тлумачення однієї події з різних, часто взаємовиключних, точок зору, причому такі тлумачення подаються не відразу, а за якийсь час, аби читач спочатку сам вибудував власну інтерпретацію подій;

- представлення промовистих мізансцен; різнопланова розробка символічних образів (Ноевого Ковчега чи орла, що літає над палатками радянських військових в Афганістані);

- формальне мислення, яке пропонує дуже стисло і водночас вельми містку ідею (наприклад, закоханий Андрій, ще не знаючи про зраду Наді, «жив між коханням і небом»);

- відкидання частини синтаксичних і пунктуаційних правил, що має на межі більш адекватне відображення динаміки розвитку образного мислення;

- дуже уважне ставлення до слова, яке полягає у прагненні уникати шаблонних висловів та писати образною й виразною мовою, індивідуалізувати мовлення персонажів і розгортати розповідь у відчутній ритмічній тональності.

У «Святі» автор простежує поступовий внутрішній, духовний розлад особистості. Загалом у романі досліджується вічна проблема людства, що у ХХ ст. набуває трагедійного сенсу - шукання особистістю свого місця в житті й у світі. І все ж основна сюжетна лінія схожа на традиційний сюжет - шлях молодого людини із села до міста. Місто, на думку письменника, є страхітливим смертоносним монстром. Саме в місті особистість стикається з хаосом, самотністю та забуттям.

Роман «Безодня» продовжує долю героїв «Свята» та «Вовчої зорі», отже можна говорити про прозовий цикл - трилогію. Роман «Безодня» уперше з'явився 2005 р. під однією обкладинкою з першим романом Євгена Пашковського (ці два романи становлять діалогію), хоча написаний він був у 1992 р.

В романі підсумком життєвих блукань героя стає глибоке усвідомлення того, що жити так, як живе більшість його сучасників, не можна; що людське життя має будуватися не на задоволенні чуттєвих потягів, а на любові; що в житті присутня вища справедливість (вона пов'язується з долею); і що людина є відповідальною за свої вчинки. Символ безодні знаменує випадання з долі. Від самої людини значною мірою залежить чи зможе вона зусиллям волі втриматися від падіння у «прірву», чи рокована на безвільне падіння вниз (розходження зі своїм покликанням).

Загалом у «Безодні», порівняно зі «Святом», авторська майстерність зростає, індивідуальний стиль письменника дедалі більше кристалізується. У романній розповіді збільшується питома вага експресивного елемента. Письменник ще більше переносить увагу з подій як таких на емоційне представлення цих подій у свідомості персонажа, на вияв особистісного розуміння героя навколишньої дійсності. Вразливість розповідача дає можливість відчутти й зрозуміти те, чого не здатні усвідомити інші. Відтак кількість виразних образосимволів зростає, сюжет значною мірою втрачає «зовнішню» подієвість, натомість набуває подієвості «внутрішньої». Відповідно посилюється асоціативне розгортання образних рядів.

В цьому романі акцентується переживання безпритульності. Всіх героїв об'єднує страх безпритульності у великому жорстокому місті. Це також страх перед соціумом, перед його руйнівними механізмами.

Євген Пашковський знову вдається до знайомої контрастності: герой живе у двох вимірах - ідеальному, тобто у спогаді про благодатну пору дитинства і юності, що складає своєрідне імпресіоністичне виокремлення в дорогий йому світ природи, і реальному - цивілізаційному антисвіті, де втрачаються здорові інстинкти самозбереження, з'являється хворобливий потяг до смертеіснування, таємничий страх перед невідомим хаосом.

«Світ є пробудженням у спогади», - також наскрізний мотив роману «Безодня». Герой Євгена Пашковського переживає втрату минулого благодатного часу.

У другому романі автор далі розробляє поетику вставних історій, які розширюють загальну картину життя, творять відповідний фон для основних подій. В цьому романі персонажі постають більш безпосередньо, вони є

породженням бурхливої стихії життя і відповідним чином представляють його (повноти такої репрезентації письменник досягає у наступних трьох романах). Стихійним стає і авторське письмо, що, зокрема, виявляється у більш довільному «нанизуванні» синтаксичних періодів. Письменник уперше використовує поезику анаформ, завдяки якій велике синтаксичне ціле набуває додаткового структурування, актуалізується важливе слово й задається певний ритм.

У своїх наступних романах Євген Пашковський ще більше використав прийом «єдинопочатку», що засвідчує зростання його експресивно-асоціативної манери письма.

В образній системі двох попередніх романів («Свято» і «Бездня») велике значення займає символіка «колодязя-прірви», «озера-безодні». Образ глибоченного озера з божим храмом на дні стає також знаком рідної «проклятої» землі. Тепер цей таємничий образ є центральним для третього роману. Євген Пашковський поєднує образ апокаліптичної зорі із образом кінцесвітнього бездонного колодязя, що є алюзією на одне з пророцтв Іона Богослова: «І я бачив зорю, що спала із неба додолу. І їй даний був ключ від криниці безодньої...».

Буттєво-сучасний смисл постчорнобильської України Євген Пашковський метафорично осмислює як «ранок прогіркої звізди», в якому лунко відбивають «повільні секунди апокаліптичного годинника». Звідси - і поминальна скорбота і просторова німота, в якій довго, безголосо і тривожно «горять свічки».

Роман «**Вовча зоря**» вийшов 1991 р. у серії «Перша книжка прозаїка» й явив автора, який уже сягнув високої майстерності та, найважливіше, цілком сформував власний розповідний стиль. Якщо у двох попередньо розглянутих романах письменник ще перебував у стильових пошуках, удосконалював свої художні засоби, то у «Вовчій зорі» він постає як зрілий майстер із широким арсеналом виражальних форм та відточеною авторською технікою. Цей роман є одним із вершинних здобутків поетичного письма в контексті і самої творчості Євгена Пашковського, і української великої прози ХХ ст.

Роман складається з 21-ї новели, кожна з яких виявляє якийсь важливий фрагмент із життя героїв. Центральними персонажами твору виступають три приятелі Микола, Сергій та Павло, а також дівчина Галя. Письменник зображує життєві дороги, якими йдуть персонажі і ставить проблему людської долі на різних прикладах її втілення.

У «Вовчій зорі» автор сповна виявляє дві важливі ідеї: глибокий трагізм та висока поезія існування української людини у ХХ ст. Письменник тонко передає красу врівноваженого, сповненого внутрішньої гідності патріархального життя, демонструє рідкісне відчуття природи та щастя душевного

злиття з нею. І водночас він показує, що народний організм зазнав великих уражень. Ці ураження зумовлюються двома суспільно-політичними катаклізмами: голодомором 1933 р. та аварією на Чорнобильській атомній електростанції 1986 р. Образ лихих 1930-х доповнюють картини сибірського заслання. Письменник вдало використовує форми фіксації досвіду з перших вуст, коли безпосередні учасники тих подій переповідають про бачене й пережите.

У романі присутні два часові періоди: важке минуле 1930-х та здеградоване сучасне 1970-1980-х. Мить як відчуття прекрасного, як здійснення певного морального, духовного діяння розриває ці періоди й вихоплює людину у простір ірраціонального. У прагненні людини протистояти жахіттям свого часу постає її велич та краса (найбільше таких прикладів у роках 1930-х). У трагічних обставинах людина поривається утвердити себе, здійснити свою долю (в такій настанові цей роман близький до пози Григора Тютюнника), а також прагне осягнути своє життя. Ці два моменти визначають промовисту екзистенційно-філософську скерованість роману.

Літературознавець Н. Зборовська пише про роман «Вовча зоря»: «Тут час природного буття - кінець літа і початок праведної Божої осені - переростає в узагальнену рефлексію, осмислення грядущої грандіозності часу спокути і каяття, рокованого апокаліптичного приходу, що проймає своїм змістом усю смислову тканину роману. В сюжетній композиції роману символічним центром є образ молитовної зорі, що здіймається над небом. Вона є світлом надії і життя, та поряд з нею з'являється смертоносне пекуче світіння «цивілізованого світу» - «вовча зоря електрички». Природний світ у «Вовчій зорі» - це знову істинний світ, першосвіт, що ще зберігає сліди «саява художності».

У «Вовчій зорі» автор устиг «зафіксувати» настання часу «вовчої зорі» цивілізації. А звідси - самотність, безпритульність, відчуженість людини, і тому конкретні картини натуралістично - похмурої сугестії світу постають у романі як міфологізована родинна хроніка, що переростає у всезагальну трагедію нації. Шлях, який проходять герої роману, пролягає від «молитовної зорі» до вовчого світла електрички. Цей згубний, невідворотній шлях символізує шлях із родового природнього світу у цивілізаційний, це власне шлях «самовигнанців з раю». Згубність такого життя представляють численні сюжетні історії: Галя, романтична мрія чоловіків, стає повією; Микола, переживши розлучення, тюрму, витверезники, лікарні, смертельно хворий, повертається додому, щоб померти; Сергій гине наглою смертю під колесами поїзда; Павло - божеволіє...

Але щось має цій згубності, безвихідності життя протистояти. І це в Євгена Пашковського - пам'ять про втрачену просторову благодать. Тому пам'ять Галі «блискавкою» летить додому; Андрій, обминаючи армійське безглуздя, живе надією спогаду і повернення; Микола, загубившись у

жорстокостях чужого повсякдення, бажає, як і всі герої, втраченої минулості. На романтичному контрасті «тут» і «там», «тут» і «десь», «тепер» і «тоді» побудовані всі новели роману.

У творах Євгена Пашковського, як загалом в романі «Вовча зоря» - багато смерті. Тут відбувається також своєрідна естетизація вмирання, передана настроєм прощання, поминальної скорботи, метафориною, яка, зокрема, твориться навколо образу свічки: «свічково тліли верхи ялиннику», «пекуче полум'я хвиль свічково займалось», «сухі свічки відрожевілої любки», «обкоровані свічки беріз чорно тліли над грудням свіжих могил», «хлопцям чувся тріск свічкового полум'я на мерлинах», «рідкі ягоди на калині жевріють гнотами тільки-но задмуханих свіч»...

У «Вовчій зорі» Євген Пашковський повністю позбувається діалогічного мовлення. У суцільному потоці вібрують різноманітні переживання, голоси, давній досвід, тисячі коливань болю, страждання, страху, подиву. Звучання твору підноситься до біблійно-метафізичної проблематичності. Історія проклятої людини, як загалом історія проклятого народу постає у світлі символічної біблійної притчевості.

Роман «Осінь для ангела» друкувався частково в періодиці у першій пол. 1990-х рр., а повністю вийшов у журналі «Українські проблеми» в 2000 та 2001 рр. Якщо попередній твір виявляв тенденцію до новелізації романного письма, то тут уповні виявляє себе протилежна тенденція, яка полягає у широко-епічному розгортанні романної розповіді. В «Осені для ангела» письменник творить розлоге художнє полотно, в якому зображується велика кількість типів, характерів, життєвих історій. Таким чином, масштабно представляється не лише образ часу та людської долі, а й у відповідний спосіб відображається духовний стан нації. Епічний розмах виявляється і у ширшому, порівняно з попереднім романом, зображенні життєвих явищ, і у більш детальній візії цих явищ. Останнє призводить до ускладнення образної символіки твору. Загалом наскрізні мотиви романістики письменника тут розробляються повніше.

В «Осені для ангела» автор вдається до складного символіко-метафоричного письма, багатого на підтексти й на несподівані та вдалі аналогії. Також він активізує прояв мовної стихії, яка, подібно до великих моральних хвиль, що періодично накочуються на берег набуває певного розлогого ритму та виразної внутрішньої сили. Потужна ритміка фрази своєрідним чином відображає ритміку життєвих сил, прояв духу, що виявляє себе й належним чином осягає життя.

Складне письмо та увиразнення мовної стихії наближають письмо Євгена Пашковського до письма австрійського письменника Германа Броха, представленого у відомому романі «Смерть Вергілія».

В «Осені для ангела» постає широко розгорнена проекція між часом кінця ХХ ст. та часом кінця ІV ст. Така проекція свідчить про те, що протиставлення справжньої віри та ересі є універсальним мотивом людського буття. Він відбувається в різних постатях, але суть його залишається незмінною, як незмінним постає перед людиною вибір: бути в долі чи бути поза нею.

Загалом роман «Осінь для ангела» поєднує дві різноманітні тенденції. З одного боку, образний світ твору постає як символічна дійсність, яка промовляє про щось, що є універсальним, що лежить за межами цього світу і є вельми важливим. А з іншого - цей світ є сам по собі значущим, він у багатьох випадках прекрасний і вартий захоплення.

Складний метафорично-символічний підтекст лежить в основі назви роману. В кількох місцях автор розкриває цей підтекст: осінь є часом, коли «надією зорітимо пам'ять»; натомість Земля є «випадковою маленькою станцією для ангела, чиє крило, перельотом до милосердніших планет, зрідка окрилює віру». Інакше кажучи, йдеться про велику надію людського життя, яка пов'язується чистим душевним станом (характерним для періоду дитинства) й передбачає існування кращого за тутешній світ. Письменник розширює ідейне звучання назви в іншого місці, де говорять про осінній «настрій тліну в передчутті вогню»; вказує на «тривання порятунку» через «осіннє всеспалення», яке є «жертвою за нас». Ідеться про «масштабне очищення», в якому роковане на смерть, «мертве» має загинути, звільнивши місце для вічного, «живого». Ідея приреченості людського соціуму, який надає перевагу «мертвим» життєвим формам викликає в оповідача глибокий сум та біль.

Роман «Осінь для ангела» виявляє велике й печальне прощання зі світом, який був прекрасний у до-Чорнобильський час, у період дитинства (феномен ностальгійного спогаду за чарівним минулим також гостро постане в наступному романі). Це є прощанням зі старим життям напередодні вступу в нове. Саме такою ідеєю можна пояснити «відкриту» кінцівку роману, де Богдан бачить себе в образі загиблого мотоцикліста, який лежить на дорозі. Колишній Богдан «помирає», натомість народжується новий Богдан, «просвітлений духом Дива». Слід зазначити, що ця інтеграція пропонує один з ймовірних підходів розуміння. Герметична розповідь вибудована так, що цю кінцівку можна прочитати й в іншому ракурсі: Богдан справді помирає. Усвідомивши перед смертю силу духовного просвітлення; він іде з цього життя з вірою у те, що таке просвітлення веде до воскресіння у справжньому житті.

Загалом у романі постає вже знайомий мотив, у якому головний герой втрачає своє кохання й мандрує дорогами життя, шукаючи свою долю та пізнаючи навколишній світ. Світ життєвий шлях Богдан конденсує в такій формулі: «Покайтесь, творити милостиню, молитися за уб'єнних, просити прощення у живих, терпіти за злих і гордих, бути слугою заступництва і, зустрічаючи вбогу душу, розказувати про диво - і жити сказаним». Роман

постає як велика сповідь героя, в якій він на тлі широко розгорненого образу часу відповідає за своє життя й свою долю. Символічною є професія, яку обирає Богдан. Він - перевізник через ріку. Тобто Богдан є тим, хто допомагає людям перебратися з одного берега (способу існування) на інший. З часом персонаж приходить до розуміння, що Бог його посилає «для небагатьох, але не знаєш для кого» (ідеться про тих, хто хоче утвердити свою долю в милосерді до ближнього та Божій любові).

«Щоденний жезл» є одним із знакових творів сучасної української літератури. «Щоденний жезл» - це роман-роздум про наше життя, про нашу історію. В ньому про все - релігію, любов, підступність, злочинство, підлість, про Чорнобильську катастрофу, про те, як її замовчували, як фальсифікували, про те, що діється сьогодні.

Павло Загребельний у передмові до роману пише: ««Щоденний жезл» - це твір, потрібний на щоденний вжиток українцям. По-перше, він демонструє абсолютно неймовірні можливості української мови. Пашковський з мовою робить таке, що не снилося жодному письменникові. Подібного твору, з таким багатством мови, з таким неспокоєм не було в українській літературі за всі століття історії України. Так, як пише Пашковський, ніхто ніколи не писав і не писатиме в найближчих сто років. Це буквально вулкан. Тут - багатство слів, уміння вживати їх. Він витворює нові слова. Він поєднує слова в несподіваних зіставленнях. Іноді це обурює, іноді дивує, іноді захоплює».

Роман Євгена Пашковського - це безперервна думка. У ньому суцільний текст на 20 друкованих аркушах. Крапки, абзаци іноді є, але, складається таке враження, що вони там не потрібні. Це «потік мислення», «лавиноподібне» мислення. А літературні критики називають це стилістичним потоком чи потоком свідомості.

Цей роман Євгена Пашковського став книгою-сповіддю, книгою-епістолюю, книгою-інвективою, книгою-філософемою, книгою-викликом, книгою-вироком, книгою-памфлетом, книгою-волянням, книгою-протестом, книгою-надривом, книгою-відчаєм, книгою-криком, зрештою, книгою-вірою. Письменник у тексті роману нагадує, що коли українська нація почала втрачати споконвічні моральні цінності, почала деградувати у вирі економічних, демографічних катастроф, вона стала на той апокаліптичний шлях, яким світ прямує до Судного дня.

Метафізична увага автора «Щоденного жезла» повністю сконцентрована у площині відповідальності, відповідальності за свою землю. Письменник вважає, що людству потрібно «якщо не вогонь, то суворя новітня

євангелізація». Місію Мойсея, який «невтомно тримає жезл», митець виконує, залишаючи по собі гіркі слова розплати за недолю «неньки-України», за одвічне ярмо національних комплексів.

Явивши очевидні картини дегенерації людини, світ, на думку письменника, показав наочно, як особистість утрачає ментальні риси характеру. Політична «демакратія», яку автор вважає найбільшим фашизмом, постчорнобильський синдром, економічна злиденність складає апокаліптичну долю України. Автор називає у романі причину духовного і фізичного «змертвіння» нації: «Три речі здійснилися нерозривно: видебілення голодом, радіація і непокаранність совдепу». Песимістичне світосприймання письменника увиразнюється усвідомленням одвічних комплексів українства, яке звикло «мовчати і ховатись».

Герой-оповідач почувається «самотнішим ста вовків» не тільки через те, що «у чорнобильському безчассі опинився між покинутих і забутих», а й тому, що безсилий відвернути зло, яке заповонило мало не всі клітини суспільного організму: «народ цей став напівпритомним: як не п'є, то похмеляється, як не чухається, то виє закапканним смертним воєм, як не продається в рабство з бебехами й дітьми, то закликає варягів правити... то перед першим зустрічним підтискає хвоста, плазує на пузі і зорить усміхненим немовлятком...». У цьому сенсі йдеться про помсту історії, певне прокляття, яке лежить на Україні, на українській людині. Національне прокляття, на думку Євгена Пашковського, таке могутнє, що без звільнення від нього не буде ні гармонійної родини, ні природної любові межі людьми, ні міцної державності.

Однією з найболючіших проблем у творі є проблема Чорнобильської катастрофи. Автор витворює образ жахливої країни Чорнобиліани: «... в моду ввійшли страждання, емблеми радіаційної небезпеки; німеє стронцій у кістках тіток, що доживають у приреакторній зоні; вчаділо туманіють голови у дітей, що вклякають без свідомості перед дошкою».

В романі-есеї «Щоденний жезл» проблема часу набуває несподіваного розвитку. Тепер це стихія, певна смертоносна категорія, ворог всього живого. Час - це головний ворог, з яким змагається письменник.

Жанр роману-есею дозволяє авторові не ховатися за героїв. Оповідь ведеться від власної особи. Євген Пашковський немов би власноручно підписується під автентичністю всіх висловлювань і переживань. Можемо говорити про певний псевдоавтобіографізм, коли письменник розставляє наголоси у своїй дійсній і духовній біографії.

Одним із центральних мотивів роману «Щоденний жезл» є визначення місця і ролі літератури у переддень апокаліпсису. «Бути письменником в еру мерців - не стільки вміння піймати відстань, а диво цікавості: що ж бо там проступає?» В добу, коли «апатію визнано головною вірою», «література постала перед завданнями - не збожеволіти і по можливості залишитися гідною».

Проза Євгена Пашковського є оригінальним і важливим явищем сьогодення. Бо говорити про наболіле у сучасному соціумі та ще й з такою відвертістю й енергетикою спроможна тільки смілива людина з надзвичайно чутливим світосприйманням.

Доля України завжди хвилювала тих, у кого любов до Батьківщини є природним станом душі. У Євгена Пашковського така любов стає мислетворчою, фанатичною, вона - на рівні генетичної пам'яті. «Україна Пашковського, - зазначає О. Яровий, - справжня, «шкурою» біографії й талантом відчута. Це Україна не імітованого болю... Там уже метафора, а не буквальність, якщо митцеві невідомо болить Чорнобиль, вчорашнє КДБ, безпросвітний «совок» і одурені надії світанку, та загалом - фатальна недоля свого народу».

На думку літературознавців, проза Євгена Пашковського малочитабельна й потребує неабиякої інтерпретаційно-методологічної підготовки. Його романістика не є зразком традиційного прозописання, а скоріше оригінальним способом «ословлення» власних думок. Його письмо - це новий естетичний досвід художнього мислення. Пересічному читачеві занадто важко й некомфортно читати «Безодню», «Щоденний жезл». Але «важкий» Євген Пашковський у формі, а от у пізнанні істини - неперевершений. Уже вкотре демонструє неабиякий талант в осмисленні сучасного світу й сучасної людини. Його цікавить деградація суспільства, де особистість утрачає свої ціннісні орієнтири, свою духовну цілісність, зрештою «життя її нагороджує повільним умиранням і паралічем душі...»

У всіх творах письменника зустрічаємо знедолених, самотніх, духовно скалічених людей - «опромінених радіацією, напівбожевільних від дешевих вин і одеколонів, сірки, галоперидолу... від усього, чим їх так зловісно щедро пригостив лукавий світ».

Романи Євгена Пашковського відносять до правдиво християнської прози, тільки не повчально-просвітницького, а наступально-воюючого змісту. Тут непримиренність позиції, жорстокість оцінок, експресивна перейнятість текстом, максимально наближена до розмовної (з елементами житомирської говірки) лексика, зміна емоційних реєстрів від урочистості до висміювання.

І. Козаченко у вірші, присвяченому Євгену Пашковському, метафорично точно передає настроєвість його прозопису:

*Легені, мов крила метелика, — хлипають стиха.
Сотається часу павучого нить золота.
На шпильці тоскноти скипіли затислі вуста.
Здається, ніколи не буде вже більшого лиха,
як ця Самота.*

Проза Пашковського - густа, метафорична, місцями вона немов переходить у верлібр. Спочатку в цей потік навіть страшно увійти, але той, хто зробить цей крок, поринає в глибину колективної народної свідомості. Розчиняєшся в ній і плаваєш, відчуваючи величезну інтелектуальну й естетичну насолоду. І - мужність жити. Критики відзначають, що у прозі письменника органічно поєдналися потік свідомості і глибока християнська традиція.

Сьогодні ще не всі зможуть збагнути цього письменника. Але й байдужих до його творчості можна перерахувати на пальцях однієї руки. Його стиль - це розгорнута метафора, поезія у прозі. Абсолютно несподіваний для української літератури і цікавий Євген Пашковський. Його неможливо читати, як Джойса. Його твори - як та злива мови, багатство її. От так, ніби їдеш поїздом і фіксуєш ліси, поля, сади – і все це гарно. Я не скажу, що він мені подобається у поведінці. У нього важка натура і життя в нього було важке. Але це письменник, який створив свій стиль. А письменник - це і є стиль, якщо письменник не має стилю, то нехай ламає перо.

Список використаної літератури

1. Євген Пашковський проти славителів смерті [Текст] // Молодь України. - 2007. - 22- 29 берез. - С. 8.
2. Мовчан, П. Рятівне перетворення [Текст] : [роздуми над новим рукописом Євгена Пашковського] / П. Мовчан // Слово Просвіти. - 2013. - 10-16 січ. (ч. 2). - С. 10-11.
3. Пастух, Т. Життя та доля у романістиці Євгена Пашковського [Текст] / Т. Пастух // Слово Просвіти. - 2012. - 8-14 листоп. (ч. 45). - С. 10-11.
4. Пашковський Євген [Електронний ресурс] // Буквоїд : [сайт]. - Текст. дані. - [Б. м. : б. в.]. - Режим доступу: http://bukvoid.com.ua/info/writers/Pashkovskiy_Yevgen.html / (дата звернення 15.11.2015). - Назва з екрана.
5. Пашковський Євген Володимирович [Текст] // Шевченківські лауреати 1962-2001. - К., 2001. - С. 668-670.
6. Проценко, О. Євген Пашковський і його проза [Текст] / О. Проценко // Дивослово. - 2007. - № 2. - С. 58-62.
7. Харчук, Р. Автор як свобода і автор як влада [Текст] / Р. Харчук // Дивослово. - 2007. - № 2. - С. 55-58.

Науково-аналітичне видання

Серія «Сучасні українські письменники»

Життя та доля в романістиці Євгена Пашковського

Інтелект-реліз

Вип. 16.

Автор-укладач *Марина Григорівна Максименко*

Редактор *С. В. Сичова*

Комп'ютерна верстка *В. Ф. Походун*

Відповідальна за випуск *С. В. Сичова*

Підписано до друку 30.12.2015. 16 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара
36039, м. Полтава. вул. Енгельса, 25а

<http://libgonchar.org> E-mail: pobugonchara@ukr.net